

**Riktlinjer för handläggning av ärenden enligt lag
(1993:387) om stöd och service för vissa
funktionshindrade, LSS**

Fastställt av socialnämnden den 27 februari 2013, § 1016

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
1.1	Syfte.....	5
1.2	Målgrupp och definitioner.....	5
2	Grundläggande bestämmelser.....	6
2.1	Barnperspektiv.....	6
2.2	Lagar och föreskrifter.....	7
2.3	Styrdokument.....	8
2.3.1	Delegationsordning.....	8
2.3.2	Våld i nära relationer.....	9
2.3.3	Alkohol- och drogpolicy.....	9
2.3.4	Lex Sarah.....	9
2.4	Samverkan.....	9
2.4.1	Samverkan mellan kommun och landsting.....	9
2.4.1.1	Överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning.....	10
2.4.1.2	Lokala samverkansavtal.....	10
2.4.1.3	Samverkansöverenskommelse för LSS-boenden.....	10
2.4.1.4	Samordnad individuell plan enligt 2 kap. 7 § SoL och 3 f § HSL.....	10
2.4.1.5	Överenskommelse om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering.....	11
2.4.1.6	BUS-överenskommelsen.....	11
2.5	Kompetens och förhållningssätt.....	12
3	Handläggning och dokumentation.....	12
3.1	Handläggning och dokumentation.....	12
3.2	Rätten till insatser enligt LSS.....	13
3.3	Samtycke.....	14
4	Utredning och behovsbedömning.....	14
4.1	Utredning av personkretstillhörighet.....	14
4.1.1	Personkrets 1.....	15
4.1.2	Personkrets 2.....	15
4.1.3	Personkrets 3.....	16

4.1.4	Underlag och bedömning.....	17
4.1.5	Personkretsbedömning av barn i låg ålder.....	18
4.1.6	När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS	18
4.2	Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service	18
4.3	Föräldraansvar	20
4.4	Gemensamt hushållsansvar.....	20
4.5	Insatser enligt LSS.....	20
4.5.1	Rådgivning och annat personligt stöd	21
4.5.2	Personlig assistans	22
4.5.2.1	Bedömning av grundläggande behov	23
4.5.2.2	Bedömning av andra personliga behov.....	24
4.5.2.3	Kommunens basansvar	24
4.5.2.4	Personlig assistans och föräldraansvar.....	25
4.5.2.5	Personlig assistans efter 65-års ålder	25
4.5.2.6	Personlig assistans och daglig verksamhet	25
4.5.2.7	Personlig assistans under vistelse på sjukhus	26
4.6	Ledsagarservice.....	26
4.7	Kontaktperson.....	27
4.8	Avlösarservice i hemmet	27
4.9	Korttidsvistelse	28
4.10	Korttidstillsyn	29
4.11	Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet.....	30
4.11.1	Familjehem	30
4.11.2	Bostad med särskild service för barn och ungdomar.....	30
4.12	Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna.....	31
4.12.1	Bostad med särskild service för vuxna	31
4.12.1.1	Gruppboende.....	31
4.12.1.2	Serviceboende.....	32
4.12.1.3	Särskilt anpassad bostad.....	32
4.13	Daglig verksamhet.....	32
4.14	Handläggningstid.....	33
4.15	Kommunicering och rätt till företräde inför nämnden	34
4.16	Beslut.....	34
4.16.1	Tidsbegränsning av beslut	35
4.17	Uppföljning	36

5	Individuell plan enligt LSS	36
6	Anhörigstöd.....	37
7	Kommunens ansvar	37
7.1	Förhandsbesked vid bosättning i kommunen.....	37
7.2	Vid tillfällig vistelse i kommunen.....	38

1 Inledning

1.1 Syfte

Riktlinjerna för handläggning av ärenden enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, fastställs av socialnämnden och är ett styrdokument främst riktat till handläggare inom socialförvaltningen. Syftet med riktlinjerna är att de ska verka som vägledning i handläggarens arbete med rättssäker utredning, behovsbedömning, beslutsfattande och uppföljning av insatser.

Riktlinjerna innebär inte någon inskränkning i förhållande till gällande lagstiftning inom området. Riktlinjerna innebär inte några begränsningar av den enskildes rätt att få sitt ärende individuellt prövat. Beslut ska fattas utifrån den enskildes individuella behov.

För handläggning av ärenden enligt socialtjänstlagen finns särskilda riktlinjer.

1.2 Målgrupp och definitioner

Insatser som beviljas med stöd av LSS riktar sig till personer med funktionsnedsättning, som omfattas av kriterierna för rätt till insatser enligt lagen, i syfte att ge stöd utifrån det funktionshinder som nedsättningen medför.

Med *funktionsnedsättning* avses nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.¹

Med *funktionshinder* avses begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i

¹ Socialstyrelsens termbank 2012-03-05. Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.²

2 Grundläggande bestämmelser

2.1 Barnperspektiv

Enligt 6 a § LSS ska barnets bästa särskilt beaktas när åtgärder gäller barn. Barnets åsikter ska beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter (8 § LSS). Detta gäller även om det är vårdnadshavaren som begär insatser enligt LSS för barn under 15 år.

Informationen ska anpassas utifrån vad som bedöms bäst för det enskilda barnet i förhållande till ålder, mognad och tidigare kunskaper. Bestämmelsen innebär inte någon rätt för handläggaren att tala med barnet mot föräldrarnas vilja. Om barnet inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma ligger det inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt att avgöra om samtal med barnet kan äga rum. Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som avgör om något samtal ska hållas. Barn som fyllt 15 år kan själv ansöka om insatser. För mer ingripande insatser, som t.ex. boende och korttidsvistelse, krävs också vårdnadshavarnas ansökan.

I barnperspektivet ingår även att uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten, samt att samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Samtycke till samverkan och samordnad planering av insatser ska alltid inhämtas från barnets föräldrar. I de fall samtycke till informationsöverföring inte ges kan samverkan ske genom utbyte av metod- och sakkunskap, såvida det inte finns en anmälningssituation enligt 14 kap 1 § SoL.

² Socialstyrelsens termbank 2012-03-05. Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

Barnperspektivet ska även beaktas när en person med funktionsnedsättning som har vårdnadsansvar för barn ansöker om insatser enligt LSS. Om den enskilde är i behov av stöd i sin föräldraroll som inte i huvudsak handlar om insatser som beror på funktionsnedsättningen, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses.

Handläggaren ska dokumentera på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas. Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning och handläggarens bedömning. Handläggaren ska även följa upp hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas under insatsens genomförande. Dokumentationen ska anpassas så att barnet och barnets föräldrar kan förstå det som sägs och skrivs.

Vidare vägledning i handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga kan hämtas ur Socialstyrelsens allmänna råd och kompletterande handbok.³

2.2 Lagar och föreskrifter

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som gäller andra huvudmän.

Rådande lagar och föreskrifter är styrande. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens ansvarsområde ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

Socialtjänstens arbete regleras främst genom socialtjänstlag (2001:453) och socialtjänstförordning (2001:937) samt kompletteras av lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och förordning (1993:1090) om lag om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, om exempelvis Förvaltningslag

³ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga och Socialstyrelsen, 2006: "Barn och unga i socialtjänsten. Utreda, planera och följa upp beslutade insatser".

(1986:223), Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) och Kommunallag (1991:900).

Bland Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan särskilt nämnas:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2006:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS. Ändring framgår av SOSFS 2008:3.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.
- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:16) om anmälan om missförhållanden enligt 14 kap 1 § socialtjänstlagen.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälningsskyldighet enligt Lex Maria.

Föreskrifter är bindande regler. Observera att ytterligare eller reviderade föreskrifter kan ha tillkommit efter det att nämndens riktlinjer fastställdes.

2.3 Styrdokument

Styrdokument och överenskommelser finns på nationell, regional och kommunal nivå. Nedan anges styrdokument som är av särskild vikt vid handläggning av ärenden enligt LSS inom socialnämndens ansvarsområde.

2.3.1 Delegationsordning

Enligt 6 kap 33 § kommunallagen får en nämnd uppdra åt en anställd⁴ hos kommunen att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Uppdrag inom socialnämndens verksamhetsområde regleras enligt nämndens delegationsordning. Beslut som fattas av delegat ska anmälas till nämnden eller nämndens utskott enligt vad som anges i delegationsordningen.

⁴ Samt även åt ett utskott, en ledamot eller ersättare.

2.3.2 Våld i nära relationer

Det är viktigt att uppmärksamma det behov av hjälp som kan finnas i samband med våld i nära relationer och i samband med hedersrelaterat våld.

Socialförvaltningens ”Handlingsplan för våld i nära relationer”, 2010-12-14, utgår från Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld (SOSFS 2009:22). Planen omfattar även våldsutsatta män och våld i samkönade relationer. Sedan år 2009 finns även ”Samverkansplan i arbetet med våldsutsatta familjer i Tyresö”.

2.3.3 Alkohol- och drogpolicy

Kommunfullmäktige antog den 15 december 2011, § 115, en alkohol- och drogpolicy. Syftet är att ange grundprinciper och inriktning för kommunens förebyggande arbete mot alkohol, tobak och andra droger.

2.3.4 Lex Sarah

Enligt 14 kap 3 § socialtjänstlagen är den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten skyldig att genast rapportera om han/hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande som rör den som får eller kan komma ifråga för insatser inom verksamheten. För detta finns särskilda riktlinjer och rutiner (se Intranätet, Socialförvaltningen, Styrdokument, regler och riktlinjer, riktlinjer och policyn).

2.4 Samverkan

Väl utvecklad samverkan med andra myndigheter och samarbetsparter ska eftersträvas och ske utifrån den enskildes behov. Viktiga samverkansparter är exempelvis landstinget, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och frivilligorganisationer. Internt inom kommunen är samverkan med andra nämnder och samverkan mellan olika verksamheter/enheter inom den egna nämnden av särskild vikt.

2.4.1 Samverkan mellan kommun och landsting

Tyresö kommun och Stockholms läns landsting har flera överenskommelser som omfattar personer med funktionsnedsättning.

2.4.1.1 Överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning

Enligt 5 kap 8 a § SoL och 8 a § HSL ska kommunen ingå en överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning. Tyresö kommun har en övergripande överenskommelse med Stockholms läns landsting om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning där ansvar och struktur för samverkan på regional, lokal och individuell nivå regleras.⁵

2.4.1.1.1 Lokala samverkansavtal

Tyresö, Haninge, Nacka, Nynäshamn och Värmdö kommun samt Psykiatri Södra Stockholm och Carema Hjärnhälsan har tecknat en gemensam överenskommelse om samverkan kring personer med psykisk funktionsnedsättning.⁶ Det finns även ett lokalt samverkansavtal mellan Tyresö kommun, Psykiatrisk vårdenhet Haninge, Psykiatri Södra Stockholm och Carema Hjärnhälsan Tyresö. Syftet är att skapa tydlighet i ansvarsfördelning och samverkansformer för att bäst kunna tillgodose den enskildes behov.⁷

2.4.1.2 Samverkansöverenskommelse för LSS-boenden

Överenskommelsen mellan Tyresö kommun och primärvården i Tyresö avser personer boende i bostad med stöd och service (9 § 9 LSS) som även behöver insatser enligt Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL. Till överenskommelsen finns en handbok som beskriver hur samverkan mellan parterna ska ske.⁸

2.4.1.3 Samordnad individuell plan enligt 2 kap. 7 § SoL och 3 f § HSL

Enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en samordnad individuell plan när den enskilde har behov av insatser

⁵ *Överenskommelse om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning*, 2012-09-17.

⁶ *Överenskommelse om samverkan kring personer med psykiska funktionsnedsättningar*, 2010-05-02.

⁷ *Lokalt samverkansavtal mellan Tyresö kommun, Psykiatrisk vårdenhet Haninge, Psykiatri Södra Stockholm och Carema Hjärnhälsan Tyresö för perioden 2010-2013*, 2012-02-07. Carema Hjärnhälsan övergår från jan. 2013 till Capio.

⁸ *Samverkansöverenskommelse 2010-05-04 och tills vidare för LSS-boende*.

både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen. Bestämmelsen omfattar alla, såväl barn som vuxna, som är i behov av en individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.⁹

2.4.1.4 Överenskommelse om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering

Syftet med överenskommelsen är att den ska utgöra grund och stöd för det gemensamma arbetet mellan Tyresö kommun och landstinget på lokal nivå avseende samordning av insatserna för habilitering och rehabilitering.¹⁰

2.4.1.5 BUS-överenskommelsen

Överenskommelsen om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting syftar till att tydliggöra ansvaret och beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansstrukturer för att barn och ungdomar i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till.

Överenskommelsen riktar sig främst till ledningen hos de respektive parterna. Samverkan sker bl.a. genom en samverkansgrupp, BUS-grupp, med representanter från Tyresö kommuns respektive landstingets verksamheter.¹¹

⁹ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:20) *Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2007:10) om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering* och SKL:s cirkulär 09:66 *Gemensamma överenskommelser om samarbete och gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten* för ytterligare information och vägledning.

¹⁰ *Överenskommelse mellan landstinget och kommunerna i Stockholms län om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering enligt SOSFS 2007:10 och ändringar 2008:20.*

¹¹ *BUS- överenskommelse – Överenskommelse om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting, KSI./12/0107.*

2.5 Kompetens och förhållningssätt

Personal som arbetar med handläggning inom socialnämndens omsorg om personer med funktionsnedsättning ska ha socionomexamen eller motsvarande.¹²

Handläggning och uppföljning ska bedrivas med ett professionellt förhållningssätt, för att nämnden ska kunna:

- säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande,
- bemöta människor i kris,
- hantera motstridiga intressen och konflikter,
- göra etiska överväganden och ställningstaganden,
- ta emot och hantera synpunkter, klagomål och förslag och bedöma när annan kompetens än den egna behövs,
- tillämpa barnperspektiv,
- vara saklig, opartisk, tydlig, nyanserad, empatisk, lyhörd och visa respekt.¹³

3 Handläggning och dokumentation

3.1 Handläggning och dokumentation

Vid handläggning och dokumentation gäller som socialnämndens riktlinjer, om inget annat har angivits i dessa riktlinjer:

- ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2006:5 och 2008:3) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS”.

Som metodstöd vid handläggning och dokumentation kan Socialstyrelsens handböcker ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”¹⁴, ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och

¹² Fastställt i ”Ledningssystem för kvalitet inom socialtjänsten i Tyresö kommun”, antaget av socialnämnden 2010-08-25.

¹³ Utgår från Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2006:14 ”Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga”.

¹⁴ Socialstyrelsen, 2010: ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.”

handläggning”¹⁵ och ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”¹⁶ användas.

3.2 Rätten till insatser enligt LSS

Kommunen har enligt socialtjänstlagen (SoL) det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som den behöver. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är en ”pluslag” som kompletterar annan lagstiftning, såsom SoL och HSL, för att garantera att personer med funktionsnedsättning får goda levnadsvillkor. Insatser enligt LSS är frivilliga.

Även om en begärd insats skulle kunna tillgodoses enligt SoL, ska LSS i första hand tillämpas då det anses vara mest förmånligt för den enskilde. Att ett ärende utreds enligt LSS innebär dock inte att den enskilde inte samtidigt kan ha rätt till insatser enligt SoL.¹⁷ LSS får således inte innebära någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt annan lag (4 § LSS).

LSS är en rättighetslag vilket kännetecknas av att det i lagen finns definierade och för enskilda personer utkrävbara förmåner. Rätten till dessa avgörs av om det finns angivna förutsättningar i lagen. Vidare finns överklagningsrätt, överprövande myndighet samt möjlighet för denna att rikta sanktioner mot den beslutande myndigheten.¹⁸

Alla personer med funktionsnedsättning omfattas inte av LSS. För att en person ska ha rätt till insatser enligt LSS krävs det att denne:

¹⁵ *Socialstyrelsen*, 2007: ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och handläggning.”

¹⁶ *Socialstyrelsen* 2012: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser.”

¹⁷ Prop.1992/93:159 sid. 171.

¹⁸ *Socialstyrelsen*, 2012: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”, sid. 31.

1. Begär insats enligt LSS¹⁹,
2. omfattas av någon av lagens tre personkretsar,
3. har behov av särskilt stöd och service enligt LSS, samt
4. inte får sitt behov faktiskt tillgodosett på annat sätt.²⁰

I LSS anges ingen formell form av ansökan. Ansökan kan vara muntlig eller skriftlig. Om ansökan är muntlig ska den dokumenteras.

3.3 Samtycke

Eftersom utredningen kräver att handläggaren tar kontakt med olika personer och myndigheter för att inhämta information och eftersom insatser enligt LSS är frivilliga krävs samtycke från den enskilde för att handläggaren ska kunna inhämta nödvändig information. Samtycket kan lämpligen inhämtas i samband med ansökan och ska dokumenteras i den enskildes personakt.

4 Utredning och behovsbedömning

En utredning enligt LSS ska ge svar på tre centrala frågor:

- 1: Ingår personen i någon av de personkretsar som beskrivs i LSS?
- 2: Har personen behov av insatsen?
- 3: Tillgodoses behovet faktiskt på annat sätt?

4.1 Utredning av personkretstillhörighet

Av 1 § LSS framgår att lagen omfattar tre personkretsar, varav personkrets ett och två är diagnosstyrda och personkrets tre utgår från behovet hos den enskilde oavsett orsak till funktionsnedsättningen.

I utredningsfasen är personkretsbedömningen av avgörande betydelse för vidare bedömning av rätten till insatser enligt LSS. Beslut om personkretstillhörighet ska göras vid varje utredning, oavsett om den som står för begäran tidigare har varit beviljad insatser eller inte. Bedömning av personkrets är en del av beslutet

¹⁹ Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser för den enskilde (8 § LSS).

²⁰ 7 § LSS.

om insats och den enskilde har således möjlighet att överklaga bedömningen. Som huvudregel krävs dock inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, t.ex. personer med förvärvad hjärnskada vars begåvningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

En personkretsutredning kan vara tidskrävande. Samtidigt kan den enskilde vara i behov av omedelbar hjälp. Under pågående personkretsutredning kan således beslut om insatser enligt socialtjänstlagen vara aktuellt.

4.1.1 Personkrets 1

Omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 p LSS). Med *utvecklingsstörning* avses en intellektuell funktionsnedsättning. Utvecklingsstörningen uppstår i regel under individens utvecklingsperiod, dvs. före 16 års ålder.²¹

Med *autism* och *autismliknande tillstånd* avses djupgående funktionsnedsättning avseende social förmåga, kommunikation och beteende. Störningarna framträder under barndomen, ofta före tre års ålder, och ger oftast bestående funktionsnedsättning.²²

4.1.2 Personkrets 2

Omfattar personer med betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 p LSS). Med vuxen ålder avses i regel tiden efter individens utvecklingsperiod, dvs. efter 16 års ålder. Utlösande faktorer för hjärnskadan kan vara kroppsliga sjukdomar som exempelvis tumörer,

²¹ Thunved, "Nya sociallagarna" (2012), kommentaren till 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

²² Ibid.

hjärnblödningar, inflammationer etc. eller yttre våld som exempelvis trafikskador.²³

Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning. Även personer med Alzheimers sjukdom kan omfattas av personkrets 2 förutsatt att övriga förutsättningar uppfylls, såsom att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande.²⁴

Definitionen av begåvningsmässig funktionsnedsättning är densamma i personkrets 2 som i personkrets 1, dvs. att det ska motsvara en utvecklingsstörning.

4.1.3 Personkrets 3

Omfattar personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service (1 § 3 p LSS). Kretsen gäller barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov och som uppfyller samtliga kriterier ovan.

Med *varaktig* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen inte är av tillfällig eller övergående natur.²⁵ Tidsgränsen för om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. Ofta anses dock varaktighet föreligga om funktionsnedsättningen kommer att bestå i minst ett år. Ibland är varaktigheten svårbedömd. Handläggaren får då utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället och fatta ett tidsbegränsat beslut. Vid en förnyad ansökan kan varaktigheten och därmed personkretstillhörigheten bedömas annorlunda.

²³ Thunved, "Nya sociallagarna" (2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

²⁴ Se Regeringsrättens dom 2008-11-10, mål nr 7020-06.

²⁵ Prop. 1992/1993:159 sid. 56.

Med *stor* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen är av sådan karaktär eller omfattning att den starkt påverkar flera viktiga livsområden samtidigt, exempelvis behov av hjälp i boende, på fritiden, vid förflyttning, med kommunikation osv.²⁶

Med *betydande svårigheter* i den dagliga livsföringen avses att den enskilde inte på egen hand kan klara av sin dagliga livsföring såsom exempelvis toalettbesök, hygien, av- och påklädning, mathållning, förflyttning m.m. Det kan även gälla svårigheter att sköta sin ekonomi, kommunikering med andra eller vid risk för isolering på grund av funktionsnedsättningen.²⁷

Med *omfattande behov* av stöd och service avses att den enskilde har ett återkommande/dagligt behov av särskilt stöd för att klara av funktioner som andra personer klarar av på egen hand. Det kan också vara behov av insatser av så speciell art att de trots mindre tidsåtgång bör beaktas som omfattande.²⁸

4.1.4 Underlag och bedömning

För att kunna fastställa personkretstillhörighet är handläggaren i behov av läkarintyg och/eller intyg av legitimerad psykolog samt eventuellt även andra intyg som visar på den sökandes funktionsnedsättning. Det ska av läkarintyg framgå diagnos (personkrets 1 och 2) samt vilka konsekvenser funktionsnedsättningen medför för den enskilde i dennes vardag och för livsföringen i övrigt. Om intygen inte är tillräckligt utförliga för att en bedömning ska kunna göras ska handläggaren begära in kompletterande underlag. För att få ett tillräckligt underlag för beslut om personkretstillhörighet är det viktigt att formulera tydliga frågor till intygsskrivaren. Frågorna kan exempelvis avse förtydliganden eller mer detaljerade uppgifter om en diagnos eller en funktionsnedsättning, dess omfattning och varaktighet, om den beror på normalt åldrande eller inte, på vilket sätt och i vilka situationer den begränsar den enskildes funktionsförmåga, aktivitetsförmåga och möjlighet till delaktighet eller om kompensatoriska åtgärder (t.ex. hjälpmedel, bostadsanpassning, arbetsplatsanpassning) bedöms kunna minska hinder i den omgivande miljön.

²⁶ Prop. 1992/1993:159 sid. 55.

²⁷ Ibid. sid. 56.

²⁸ Ibid.

Det är alltid kommunens handläggare som bedömer om den enskilde tillhör lagens personkrets eller inte. Att det i ett läkarintyg står att den enskilde tillhör lagens personkrets räcker således inte för att fastställa detta.

4.1.5 Personkretsbedömning av barn i låg ålder

När det gäller personkretsbedömning av barn med funktionsnedsättning kan det i barnets tidiga ålder vara svårt att uppskatta om funktionsnedsättningen orsakar betydande svårigheter gällande den dagliga livsföringen eller inte. Istället får man bedöma om barnet med stigande ålder kan antas få stora svårigheter i sin dagliga livsföring och därmed även ett omfattande behov av stöd eller service.²⁹

4.1.6 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS

En person som inte bedömts omfattas av någon av LSS personkretsar ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför informera den enskilde om möjligheten att ansöka om insatser enligt denna lag. Även om ett gynnande beslut kan ges enligt SoL ska den enskilde erhålla skriftligt avslag på sin ansökan om insats enligt LSS med en motivering.

4.2 Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service

Att en person tillhör någon av lagens personkretsar betyder inte att denne nödvändigtvis har rätt till insatser enligt LSS. Av 7 § LSS framgår det att personer som tillhör lagens personkrets har rätt till insatser i form av särskilt stöd och service om:

- den enskilde *har behov* av en eller flera insatser, och om
- den enskilde *inte får sitt behov tillgodosett på annat sätt*.

I utredningen är det således nödvändigt att bedöma den enskildes behov av särskilt stöd och service, så kallad ”§ 7-prövning”. Bedömningen bör utgå från en kartläggning av resurser och stödbehov i den enskildes livssituation, så som:

²⁹ Thunved, ”Nya sociallagarna” (2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

- bakgrund, funktionsnedsättning/diagnos/hälsotillstånd och konsekvenser av dessa,
- familjesituation,
- bostad,
- socialt nätverk,
- skola/utbildning/förskola/skolbarnomsorg, arbete och arbetslivserfarenhet/sysselsättning/daglig verksamhet,
- intressen (fritid, aktiviteter),
- deltagande i samhällslivet,
- tidigare, pågående eller planerade insatser från andra huvudmän eller från socialtjänsten, erfarenheter och resultat av dessa.

I bedömningen görs en jämförelse med den livsföring som anses normal för personer utan funktionsnedsättning i samma ålder.

Utredningens omfattning kan variera beroende på den enskildes behov och vilken typ av insats som efterfrågas. Utredningen ska vara tillräckligt omfattande för att kunna ge ett tillfredsställande underlag för beslut, men får inte innehålla andra uppgifter än vad som är nödvändigt för utredningens syfte. Utredningen ska även utgöra ett underlag till utföraren så att de på bästa sätt kan utforma stödet efter den enskildes behov.

Utredning och bedömning ska genomföras i samråd med den enskilde och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska behov. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. Utredningen ska även omfatta mål för insatser som föreslås.

Observera att den enskildes behov av insats enligt LSS, till skillnad mot vad som gäller för ärenden som regleras av socialtjänstlagen, ska bedömas vara *faktiskt* tillgodosett för att rätt till insats inte ska föreligga. Det räcker således inte att behovet bedöms *kunna* tillgodoses på annat sätt. Här ligger en av de mer betydande skillnaderna mellan LSS och SoL. Om behovet faktiskt bedöms vara tillgodosett, t.ex. genom tidigare beviljade insatser, ska det tydligt framgå och motiveras i utredningen.

4.3 Föräldraansvar

Föräldrar till funktionsnedsatta barn har enligt föräldrabalken (1949:381) ansvar för sina barns omvårdnad och trygghet.³⁰ Insatser enligt LSS ska således endast kompensera för de behov som funktionsnedsättningen ger upphov till och det är endast barnets behov som går *utöver* vad som kan anses vara normal föräldraomsorg för barn i motsvarande ålder som utgör grunden för bedömningen av behov av insatser enligt LSS. Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan dock vara mer omfattande än vad som är att betrakta som "normalt" föräldraansvar. Detta merarbete ska också tas med i bedömningen.

Insatser enligt LSS ska inte beviljas för att kompensera bristande förmåga hos föräldrar/vårdnadshavare. Eventuella brister i föräldrars omsorg eller risker för att ett barn med funktionsnedsättning utvecklas ogynnsamt ska alltid utredas inom individ- och familjeomsorgen och en anmälan enligt 14 kap 1 § SoL ska aktualiseras i dessa fall.

4.4 Gemensamt hushållsansvar

Gällande vuxna personer som lever i hushållsgemenskap har de ett gemensamt hushållsansvar. Riktlinjen är att personalen därför inte ska ta över en icke funktionsnedsatt makas/makes ansvar för det gemensamma hushållet. Samma princip gäller även vid samboskap, partnerskap, delat hushåll och för hemmavarande barn över 18 år. Principen gäller dock inte för inneboende. Observera att det gemensamma hushållsansvaret inte omfattar personlig omvårdnad. Den enskildes omvårdnadsbehov ska således bedömas på samma sätt som om personen vore ensamstående. Även ansvaret för att ge stöd till egen fritid/kulturutövande faller utanför skyldigheten enligt äktenskapsbalken (1987:230).

4.5 Insatser enligt LSS

Av 9 § LSS framgår att det finns 10 insatser för särskilt stöd och service:

³⁰ Prop. 1992/1993:159 sid. 176.

1. Rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder,
2. Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,
3. Ledsagarservice,
4. Biträde av kontaktperson,
5. Avlösarservice i hemmet,
6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet,
7. Korttidsstillsyn för skolorngdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov,
8. Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
9. Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,
10. Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.

Av 7 § andra stycket LSS framgår att den enskilde genom insatserna ska tillförsäkras "*goda levnadsvillkor*". Begreppet goda levnadsvillkor innebär en högre kvalitet än begreppet skälig levnadsnivå, som används vid bedömning av bistånd enligt socialtjänstlagen. Goda levnadsvillkor handlar bl.a. om att insatserna ska vara varaktiga, samordnade, anpassade till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

Den enskilde ska informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL för att tillgodose behov av insatser som inte ryms i LSS. Personer som omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av daglig verksamhet ska informeras om möjligheten att ansöka om sysselsättning, arbetsverksamhet eller dagverksamhet enligt SoL.

4.5.1 Rådgivning och annat personligt stöd

För insatsen rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga

funktionshinder svarar landstinget för beslut och utförande. Den enskilde ansöker om insatsen hos landstinget. Handläggaren ska vid behov ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen.

4.5.2 Personlig assistans

Med personlig assistans enligt LSS avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).³¹ I lagens förarbeten betonas att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur.³² Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

”Grundläggande hjälpbehov” ska inte sammanblandas med begreppet ”omfattande stöd” i prövningen av personkrets 3. En person kan omfattas av 1 § 3 LSS utan att för den skull uppfylla förutsättningarna för personlig assistans.

Om den enskilde har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har han eller hon också rätt till insatsen för övriga hjälpbehov som inte tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde kan ha rätt till statlig assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (2010:110)³³ om behovet av grundläggande hjälp enligt LSS överstiger 20 timmar per vecka. Om den enskilde antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken ska en anmälan göras till Försäkringskassan.³⁴ En sådan behovsanmälan kräver inte den enskildes

³¹ 9a § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

³² Prop. 1992/93:159 sid. 174.

³³ Reglerades fram till den 1 januari 2011 genom lag (1993:389) om assistansersättning, LASS.

³⁴ 15 § 8 lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

samtycke och kan därmed göras utan att bryta mot gällande sekretess. Handläggaren ska dock alltid informera den enskilde innan en anmälan görs. Om det grundläggande hjälpbehovet understiger 20 timmar per vecka är det kommunen som bedömer behov och fattar beslut om personlig assistans enligt LSS.

Den som har beviljats personlig assistans enligt LSS eller socialförsäkringsbalken har rätt att själv välja vem som ska utföra assistansen. Den enskilde kan välja att själv vara arbetsgivare och anställa sina assistenter, att anlita ett privat företag eller kooperativ eller att låta kommunen vara utförare.³⁵

4.5.2.1 Bedömning av grundläggande behov

För att bedöma behovet av hjälp med de grundläggande behoven görs en beräkning av det sammantagna antalet timmar för de olika behoven. Det är tiden för den aktiva insatsen för att tillgodose vart och ett av de grundläggande behoven i sin helhet som ska beräknas med hänsyn till den enskildes individuella behov. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel inte medräknas.

Ett lämpligt tillvägagångssätt är att först utreda och beräkna tiden per vecka för de grundläggande behoven under veckor när den enskilde inte vistas i annan verksamhet (skola, barnomsorg, daglig verksamhet eller andra verksamheter). Därefter beräknas tiden för de grundläggande behoven för enskilda dagar som inte täcks upp av dessa beräkningar, t.ex. återkommande lov dagar eller helgdagar som infaller på vardagar. Lägg därefter samman den beräknade tiden för de olika veckorna och enskilda dagar enligt ovan. Dela summan av den beräknade tiden med det antal veckor som behövs för att beräkna hur många timmar grundläggande behov personen har i genomsnitt.

Det krävs inte någon bestämd tidsmässig omfattning av grundläggande behov för att berättiga till personlig assistans. Det är samtidigt inte självklart att en person som endast i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med de grundläggande behoven utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas, även hur ofta hjälpen

³⁵ Prop. 1992/93:159 sid. 61, 73.

behövs.³⁶ Allmänna insatser av aktiveringskaraktär kan dock inte anses ingå i den hjälp som krävs för att tillgodose grundläggande behov.³⁷

4.5.2.2 Bedömning av andra personliga behov

Efter bedömningen av de grundläggande behoven bedöms i ett andra steg behovet av personlig assistans för andra personliga behov som inte tillgodoses på något annat sätt (9 a § andra stycket LSS). Andra personliga behov kan till exempel vara behov av hjälp med att träna, arbeta eller studera. Det kan också vara behov av hjälp med att sköta sitt hem, utöva sina fritidsintressen, behov av ledsagning eller annat som leder till att den enskilde kan leva ett liv så likt andras som möjligt.

Andra personliga behov kan även uppstå i anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven, t.ex. med att laga mat eller att ta fram och välja ut kläder. De moment som finns före respektive efter själva det grundläggande behovet kan räknas till andra personliga behov i den enskildes dagliga livsföring. Beräkning av de andra personliga behoven görs på samma sätt som för de grundläggande behoven.

4.5.2.3 Kommunens basansvar

Kommunen har alltid kostnadsansvar för de första 20 timmarna per vecka, oavsett utförare. Det innebär att om de grundläggande behoven inte uppnår 20 timmar per vecka har kommunen hela ansvaret, både för beslut och kostnader. Om det utgår statlig assistansersättning (de grundläggande behoven överstiger 20 timmar per vecka) har kommunen kostnadsansvaret för de första 20 timmarna. Kommunen ska således alltid ombesörja personlig assistans eller ge ekonomisk ersättning för att den enskilde ska kunna ordna assistansen på annat sätt än genom kommunen, om assistansen understiger 20 timmar per vecka.³⁸

Kommunen är också skyldig att på den enskildes begäran anordna/utföra assistans även om den enskilde har fått assistansersättning från

³⁶ Se Regeringsrätten dom 2009-06-19 mål nr 5321-07

³⁷ Se Regeringsrätten dom 1997-06-04 mål nr 6688-95

³⁸ 51 kap 22 § socialförsäkringsbalken, Prop. 1992/93:159 s 73.

Försäkringskassan. Kommunen kan då ta ut en avgift motsvarande ersättningen från Försäkringskassan.³⁹

Vidare ansvarar kommunen för tillfälligt utökat behov av assistans, exempelvis vid resa, samt för att tillhandahålla vikarie eller stå för ersättning för vikarie vid ordinarie assistents sjukdom.⁴⁰ Den enskilde ansöker då om tillfälligt utökad assistans vilket utreds och handläggs av biståndshandläggaren i sedvanlig ordning.

4.5.2.4 Personlig assistans och föräldraansvar

Gällande föräldrar med personlig assistans ska assistenterna i regel inte sköta omvårdnaden om barnet/barnen. Undantag kan göras under barnets första tid i livet då barnet känslomässigt och praktiskt är helt beroende av sin förälder. Assistenten kan i sådana lägen behöva hjälpa den enskilde med den praktiska omvårdnaden av barnet.⁴¹

4.5.2.5 Personlig assistans efter 65-års ålder

Enligt 9 b § LSS har en person som fyller 65 år kvar rätten till personlig assistans om assistansen beviljades innan personens 65-årsdag eller om ansökan om personlig assistans inkom senast dagen före den enskildes 65-årsdag och därefter blir beviljad. Redan beviljad personlig assistans får dock inte utökas efter det att den enskilde har fyllt 65 år. Vid behov av utökad hjälp efter 65 års ålder gäller i stället insatser enligt socialtjänstlagen.

4.5.2.6 Personlig assistans och daglig verksamhet

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad och verksamheten ska ge den enskilde den omvårdnad som han eller hon behöver för att klara sin livsföring. Det kan dock föreligga särskilda skäl för att den enskilde kan behöva personlig assistent vid vistelse i en daglig verksamhet. Särskilda skäl kan vara ett nödvändigt behov av att ha en person nära knuten till sig hela tiden, t.ex. för hjälp till kommunikation. Om särskilda skäl anses föreligga ska dessa styrkas genom särskild utredning, läkarintyg etc.

³⁹ § 18 Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴⁰ Prop. 1992/93:159, sid. 73.

⁴¹ Ibid. sid. 66.

4.5.2.7 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Den som har beviljats personlig assistans kan, efter behovsbedömning, ges möjlighet att hela tiden eller under del av beviljad tid på sjukhus ha med sig sin personliga assistent. Förutsättningarna är att den enskildes funktionsnedsättning, hälsotillstånd eller möjlighet att kommunicera kräver att personer med ingående kunskaper om den funktionsnedsatta behöver finnas till hands. Det ersätter inte sjukvårdens ansvar.

4.6 Ledsagarservice

Syftet med ledsagarservice enligt LSS är att bryta den sociala isolering som kan bli följden av att leva med betydande funktionsnedsättning. Insatsen ges för att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra genom exempelvis ledsagning vid besök hos vänner, deltagande i fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter eller promenader etc.⁴² Ledsagningen är således en insats främst för att hjälpa den enskilde att ta sig från hemmet till och från olika aktiviteter, och inte som ett sällskap i sig.

Generell personlig omvårdnad ingår inte i insatsen ledsagarservice. Vid behov inkluderar ledsagarservicen dock den omvårdnad som kan behövas för att insatsen ska kunna genomföras. Det kan till exempel vara hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid måltidssituationer och toalettbesök.

Ledsagarservice ges inte till personer som har personlig assistans enligt LSS eller socialförsäkringsbalken då ledsagning ingår i insatsen. Ledsagarservice beviljas i regel inte heller för semesterresa utomlands.⁴³

Gällande barn är det vad som kan betraktas som normalt för ett barn i motsvarande ålder som ska ligga till grund för bedömningen. Ledsagningens omfattning ska delvis bedömas utifrån behov, men också utifrån övriga insatser och med hänsyn till vad som i det enskilda fallet kan betraktas som goda levnadsvillkor.

⁴² Prop. 1992/93:159, sid. 74.

⁴³ Se II högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 12 oktober 2011 i mål nr 78-11.

Om den enskilde är beviljad gruppbostad eller bostad med särskild service för barn och ungdom är huvudregeln att den enskildes hela behov ska tillgodoses genom personal i boendet. Det ska i boendeinsatsen finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar. Regeringsrätten har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppbostadens personal, om det finns särskilda skäl för detta, så som ett behov av utökat individuellt anpassad aktivitet och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet.⁴⁴

4.7 Kontaktperson

Kontaktperson ges i syfte att bryta och motverka social isolering genom samvaro och hjälp till fritidsaktiviteter. Personlig omvårdnad ingår inte i insatsen. Insatsen är ett icke-professionellt stöd och ska inte ersätta andra insatser. Avsikten är främst att tillgodose behovet av en medmänniska när anhörigkontakt saknas eller behöver kompletteras.⁴⁵

Det finns inget krav på yrkeskompetens för den som utses till kontaktperson. Avgörande för vem som ska utses är främst den tilltänktes personliga lämplighet. Den enskildes eget önskemål om vem som ska utses ska också beaktas. Någon särskild form för uppdraget finns inte utan det individuella behovet och den enskildes egna önskemål är styrande.⁴⁶

4.8 Avlösarservice i hemmet

Avlösarservice i hemmet syftar till att anhöriga till såväl barn som vuxna med funktionsnedsättning ska få möjlighet till avkoppling och att kunna utföra aktiviteter som personen med funktionsnedsättning inte deltar i. Avlösarservice kan ges både som regelbunden insats och som lösning vid akuta behov.⁴⁷

⁴⁴ Se Regeringsrättens dom 1995-0928, mål nr 5716-94.

⁴⁵ Prop. 1992/93:159 sid. 75.

⁴⁶ Ibid. sid. 76.

⁴⁷ Ibid. sid. 76-77.

Avlösarservice i hemmet ska utföras i eller i nära anslutning till den funktionsnedsattes hem. Då insatsen ska ges med den enskildes hem som utgångspunkt, ersätts inte eventuella omkostnader för avlösaren.

I bedömningen ska hela familjens behov vägas in och barnperspektivet beaktas, men även övriga beviljade insatser, som t.ex. korttidsvistelse, ska beaktas. Viktigt att poängtera är att avlösarservice i hemmet endast ska innefatta tillsyn och omvårdnad av den som har funktionsnedsättningen. Insatsen ska således inte innefatta hämtning vid skola, samtidig passning av syskon, hushållsuppgifter eller andra uppgifter som faller under ramen för normalt föräldraansvar/gemensamt hushållsansvar. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara *egna* utflykter och aktiviteter är insatsen *ledsagarservice* aktuell.

4.9 Korttidsvistelse

Korttidsvistelse utanför det egna hemmet innebär ett tillfälligt boende någon annanstans än i det ordinära boendet. Korttidsvistelsen kan innebära vistelse i korttidshem, hos annan familj (stödfamilj) eller på annan plats såsom läger, koloni etc.⁴⁸ Korttidsvistelse kan ges som regelbundet återkommande insats och som lösning vid en akut situation.⁴⁹

Syftet med korttidsvistelse utanför det egna hemmet är dels att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till miljöombyte, rekreation och personlig utveckling, dels att anhöriga till personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till avlösning.⁵⁰ Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman och barnperspektivet uppmärksammas. Båda rekvisiten behöver dock inte vara uppfyllda för att rätt till insatsen ska föreligga.⁵¹

Om behovet främst gäller miljöombyte för den enskilde, och inte anhörigas behov av avlösning, kan även insatsen ledsagarservice föreslås som en alternativ insats. Om behovet främst gäller anhörigas behov av avlösning, utan att den

⁴⁸ Prop. 1992/93:159, sid. 178.

⁴⁹ Ibid. sid. 78.

⁵⁰ Ibid. sid. 77.

⁵¹ RÅ 2006 ref. 66, Regeringsrättens mål nr 2947-04.

enskilde är i behov av korttidsvistelse, kan i första hand avlösarservice prövas. Om anhörigas behov av avlösning och avkoppling inte kan tillgodoses med stöd av avlösarservice ska korttidsvistelse beviljas även om den enskilde inte är i behov av korttidsvistelse. Om den enskilde är ett barn ska barnperspektivet beaktas.

I bedömningen bör det samlade behovet av korttidsvistelse under hela året beräknas. Det innebär att även läger/kollo ska ingå i beräkningen av det totala antalet dygn per år. Även övriga beviljade insatser, som t.ex. avlösarservice ska beaktas.

4.10 Korttidstillsyn

Kommunen är skyldig att bedriva fritidsverksamhet för skolpliktiga barn upp till 12 års ålder. Barn och ungdomar som tillhör personkrets enligt LSS kan även efter 12 års ålder ha svårt att klara sig själva efter skolan, exempelvis när deras vårdnadshavare arbetar. Insatsen syftar därför till att skolungdomar över 12 år som tillhör lagens personkrets ska garanteras särskild tillsyn före och efter skolan samt under lov och studiedagar.⁵² Insatsen beviljas från och med den termin ungdomen fyller 13 år.

Det är inget krav att vårdnadshavaren förvärvsarbetar. Avgörande är att barnet/ungdomen har behov av insatsen och att behovet inte tillgodoses på annat sätt.

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn för dessa barn och ungdomar ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen, undantaget att det av pedagogiska och sociala skäl krävs något annat än vad boendet kan erbjuda.

Korttidsvistelsens omfattning ska delvis bedömas utifrån behov, men också utifrån övriga beviljade insatser och med hänsyn till vad som i det enskilda fallet kan betraktas som goda levnadsvillkor.

⁵² Prop. 1992/93:159 sid. 78-79.

4.11 Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet

Huvudinriktningen är att barn och ungdomar med funktionsnedsättning i första hand ska ges möjlighet att växa upp i sitt föräldrahem. Boende i familjehem eller i bostad med särskild service är en insats som kan komma i fråga först om barnet, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar. Insatsen ska ses som ett komplement till boendet i föräldrahemmet, och riktar sig främst till de barn som har ett speciellt och omfattande behov av stöd. Personlig assistans för barn och ungdomar ska alltid övervägas som alternativ till att bo utanför föräldrahemmet.⁵³

Behovet av insatsen kan även vara föranlett av att barnet eller ungdomen på grund av funktionsnedsättning behöver specialanpassad undervisning som inte finns tillgänglig i hemkommunen. Utvecklingsstörning i kombination med dövblindhet eller autism är exempel på funktionsnedsättningar som kräver specialanpassning eller speciell kompetens.

4.11.1 Familjehem

Med familjehem enligt LSS avses enligt lagens förarbeten en frivilligt vald boendeform som i första hand bör ses som ett komplement till föräldrahemmet.⁵⁴ Individ- och familjeomsorgen har delegation på att anskaffa, godkänna och följa upp familjehemsplaceringar enligt LSS.⁵⁵

4.11.2 Bostad med särskild service för barn och ungdomar

För barn med funktionsnedsättning som har behov av omvårdnad av personal med särskild kompetens och som inte kan bo i sitt föräldrahem kan bostad med särskild service vara aktuellt.

Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ska ingå i insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar, i enlighet med 9 c § LSS.

Se även ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS”.

⁵³ Ibid. sid. 64.

⁵⁴ Ibid. sid. 80.

⁵⁵ Se socialnämndens delegationsordning, beslutad 2012-10-29.

4.12 Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna

4.12.1 Bostad med särskild service för vuxna

Bostad med särskild service är ett samlingsbegrepp för de särskilda boendeformer som kommunen tillhandahåller och där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till och med sjuksköterskenivå.⁵⁶ Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboendestad och serviceboendestad. I såväl gruppboendestad som serviceboendestad ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter som en del av insatsen. I insatsen ingår även att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring boendestaden. Till boendet finns ett fast personalstöd.

Insatser enligt LSS ska utformas i samråd med den enskilde och den enskilde ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress. Om den enskilde i sin ansökan om bostad med särskild service anger önskemål om särskild utformning, såsom en specifik adress, ska som huvudregel denna del av ansökan avvisas genom delavslag och hanteras som en verkställighetsfråga. Ibland kan emellertid valet av utförare eller adress för insatsen ha en avgörande betydelse för att den enskilde genom insatsen ska anses uppnå goda levnadsvillkor. I sådana fall kan det övervägas om utformningen i dessa delar ska ingå i beslutet om insats.

Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

4.12.1.1 Gruppboendestad

Med gruppboendestad avses ett mindre antal samlade lägenheter med tillhörande gemensamhetsutrymmen som delas med de övriga som bor vid gruppboendet. I regel bor det inte fler än 5-6 personer vid ett gruppboende.

⁵⁶ Enligt den s.k. principöverenskommelsen från 1994 utförs hälso- och sjukvård i bostad med särskild service enligt LSS av Stockholms läns landsting.

Vid ett gruppboende ska det finnas tillgång till omvårdnadspersonal dygnet runt. Gruppboenden är således avsedda för personer som har ett så omfattande behov av omvårdnad och tillsyn att de behöver ha tillgång till personal dygnet runt.

4.12.1.2 Servicebostad

Med serviceboende avses geografiskt samlade lägenheter med god tillgänglighet och där de boende har tillgång till gemensam service gällande måltider, personligt stöd och omvårdnad av fast personal. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver.

En servicebostad kan vara aktuell för personer som inte klarar av ett självständigt boende eller en särskilt anpassad bostad, men som inte har ett så omfattande hjälpbehov att direkt närvaro till personal är nödvändig.

4.12.1.3 Särskilt anpassad bostad

Med särskilt anpassad bostad avses självständigt boende som har anpassats utifrån den enskildes behov och där den enskilde klarar av att bo själv utan fast personalbemanning. Personal och omvårdnad ingår inte som en del i insatsen, inte heller kultur- och fritidsverksamhet. Behövligt stöd och service, t.ex. ledsagarservice, hemtjänst och personlig assistans, ges i stället inom ramen för LSS, SoL och socialförsäkringsbalken.

Innan annan särskilt anpassad bostad enligt LSS beviljas ska handläggaren utreda möjligheten att tillgodose behovet genom bostadsanpassning av den enskildes nuvarande bostad. Insatsen kan beviljas efter att alla andra möjligheter till anpassat boende har prövats och en sådan bostad är det enda alternativ som kvarstår för att den enskilde ska kunna få sitt behov av ett fullgott boende tillgodosett.

4.13 Daglig verksamhet

Daglig verksamhet riktar sig till personer som tillhör personkrets 1 och 2 enligt LSS, som är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte genomgår utbildning. Personer över 65 år kan dock ges möjlighet att fortsätta i pågående daglig verksamhet för att undvika passivitet och isolering. Syftet med daglig verksamhet är att skapa meningsfull sysselsättning för den enskilde, att bidra till

den enskildes personliga utveckling och att främja dennes delaktighet i samhället. Det övergripande målet är att på kortare eller längre sikt öka den enskildes möjligheter till arbete.⁵⁷ Insatsen kan beviljas på hel- eller deltid. I insatsen ingår omvårdnad.

Ett övergripande mål för den dagliga verksamheten är att utveckla möjligheten till arbete och verksamheten ska i så stor utsträckning som möjligt efterlikna ett arbete på den öppna arbetsmarknaden gällande rutiner och innehåll.

Innan beslut om daglig verksamhet kan tas ska den enskildes möjlighet att få arbete på den öppna arbetsmarknaden, t.ex. genom särskild anställning, lönebidrag eller annan arbetsmarknadsåtgärd, vara utredd. Arbetsförmedlingens arbetsförmågebedömning ska inhämtas som underlag till utredningen. Om ingen sådan är gjord ska handläggaren ge den enskilde stöd i att etablera kontakt med Arbetsförmedlingen.

Gymnasiesärskolan gör en egen bedömning av vilka elever som kommer att behöva daglig verksamhet och vilka som ska aktualiseras hos Arbetsförmedlingen. Skolans bedömning utgör ett viktigt underlag i handläggarens utredning.

4.14 Handläggningstid

En utredning ska inte vara mer omfattande än vad som är motiverat utifrån omständigheterna i ärendet. Utredningen ska dock vara tillräckligt omfattande för att nämnden ska kunna fatta beslut i ärendet.⁵⁸

Alla ärenden ska enligt 7 § förvaltningslag (1986:223) handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Kravet på skyndsamhet ska ställas mot allvaret i ärendet och ärendena ska prioriteras därefter.

⁵⁷ Prop. 1992/93:159 sid. 90-91.

⁵⁸ *Socialstyrelsen*, 2010. "Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten", s 97.

4.15 Kommunikering och rätt till företräde inför nämnden

Innan ett ärende som gäller myndighetsutövning mot enskild avgörs ska kommunikering enligt 17 § förvaltningslagen göras, dvs. den sökande, klagande eller annan part ska underrättas utredningsmaterialet och ha fått möjlighet att yttra sig över det. Denna skyldighet gäller även ansökan eller yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild.⁵⁹

Undantag mot skyldigheten att kommunicera gäller om:

- beslutet inte går den enskilde emot,
- uppgiften saknar betydelse,
- kommunikering är uppenbart obehövligt.⁶⁰

Tidsfristen för kommunikeringen, d.v.s. den tid inom vilken den enskilde kan yttra sig, ska anges vid kommunikeringen. Kommunikeringstiden ska i regel omfatta 14 dagar och får som minst vara fem dagar.

Enligt 8 a § LSS har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden. Om beslutsrätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt, förslagsvis i samband med kommunikeringen.

4.16 Beslut

Handläggningen av ett ärende avslutas genom att nämnden fattar ett slutligt beslut. I de flesta fall innebär det att ärendets sakfråga avgörs, exempelvis att nämnden beslutar om att bifalla eller avslå ansökan eller att avge yttrande.⁶¹

I beslutsunderlaget ska handläggaren tillsammans med den enskilde formulera tydliga och konkreta mål för den insats som beviljas. Målen ska formuleras med hänsyn till vilken personlig utveckling den enskilde vill uppnå genom insatsen och hur den enskildes delaktighet i samhället ska främjas. Målen ska framgå i

⁵⁹ 11 kap 8 § socialtjänstlag (2001:453).

⁶⁰ Socialstyrelsen, 2010. "Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten", sid. 126.

⁶¹ Socialstyrelsen, 2010. "Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten", s 134.

beställningen av insatsen samt följas upp och utvärderas. En individuell plan kan utgöra ett värdefullt instrument där även andra aktörer kan involveras i planeringen efter samtycke från den enskilde.

Beslutet ska innehålla uppgifter om:

- vad ansökan eller begäran gäller,
- om beslutet innebär bifall, delvis bifall/delvis avslag eller avslag på personkretstillhörighet respektive insats,
- när (år, månad, dag) beslutet har fattats,
- vem (namn och befattning/titel) som har fattat beslutet,
- ev. förbehåll inklusive tidsbegränsning.

Av beslutsunderlaget ska det vidare bl.a. framgå:

- vad som har kommit fram under utredningen,
- den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses,
- handläggarens bedömning,
- mål med (den beviljade) insatsen.

I samband med handläggning av ärenden som rör enskilda kan även andra sorters beslut fattas, handläggningsbeslut och verkställighetsbeslut. Dessa kan i regel inte överklagas. Med handläggningsbeslut avses beslut som fattas under handläggningen av ett ärende och som är av betydelse för ärendets utgång men som inte avgör ärendet slutgiltigt. Med verkställighetsbeslut avses beslut om hur det slutliga beslutet rent praktiskt ska genomföras.⁶²

Samtliga beslut i ärenden som rör enskilda ska motiveras och dokumenteras.

Beställning/beslutsunderlag ska vid verkställighet skickas till utföraren och ligga till grund för genomförandeplanen. Utföraren ska inom två veckor inkomma med en kopia på genomförandeplanen till handläggaren.

4.16.1 Tidsbegränsning av beslut

Beslut kan tidsbegränsas i det fall det går att förutse att den enskildes behov av insatsen kan förändras över tid och utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till

⁶² Socialstyrelsen, 2010. "Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten", s 133 f.

den enskildes situation och den sökta insatsen.⁶³ Det kan exempelvis gälla insatserna ledsagarservice och biträde av kontaktperson.

Handläggaren ansvarar för att uppföljning görs och att det, vid behov och efter ansökan av den enskilde, fattas nytt beslut i god tid innan det tidsbegränsade beslutet upphör att gälla.

Beslut om bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna ska i regel inte tidsbegränsas med hänsyn till den enskildes behov av trygghet och kontinuitet.

4.17 Uppföljning

Alla beslut om insats ska regelbundet följas upp. Uppföljning ska ske minst en gång per år. Uppföljningen ska dokumenteras.

5 Individuell plan enligt LSS

Enligt 10 § LSS ska den enskilde, i samband med beslut om beviljad insats enligt LSS, erbjudas att en individuell plan med beslutade och planerade insatser upprättas i samråd med honom/henne. Den som har beviljats en insats enligt LSS har också rätt att när som helst begära att en individuell plan upprättas. Biståndshandläggaren ska informera den enskilde om möjligheten att begära en individuell plan.

Kommunen och landstinget ska underrätta varandra om upprättade planer. En individuell plan ska omprövas minst en gång per år.

Av planen ska det framgå om någon annan aktör än kommunen eller landstinget vidtar någon åtgärd. Planen kan således omfatta en eller flera insatser från en eller flera aktörer. Kommunen har ett särskilt samordningsansvar för insatser som tas upp i en individuell plan (14 § LSS).

⁶³ Se exempelvis JO:s ämbetsberättelse 2003/04, s 324 ff.

6 Anhörigstöd

Enligt 5 kap 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd och avlösning för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har en funktionsnedsättning. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning.⁶⁴

Insatser som syftar till att förutom tillgodose den enskildes behov av stöd och service ge avlastning och utrymme för avkoppling för anhöriga är avlösarservice, korttidsvistelse och korttidstillsyn, men också personlig assistans, ledsagarservice och daglig verksamhet kan indirekt ge stöd och avlösning till anhöriga.

Anhöriga har även utifrån socialtjänstlagen möjlighet att ansöka om behovsprövade insatser för egen del.⁶⁵ Beslut om bistånd i form av individuellt anpassat stöd till den anhörige fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

7 Kommunens ansvar

Kommunens ansvar enligt LSS gäller personer som är bosatta/folkbokförda i kommunen. Undantag gäller för personer som är bosatta i kommunen genom beslut av annan kommun som har fattats med stöd av 16 c eller 16 d § LSS.

7.1 Förhandsbesked vid bosättning i kommunen

Av 16 § andra stycket LSS framgår det att den enskilde har rätt till förhandsbesked om sin rätt till insatser enligt lagen om den enskilde avser bosätta sig i kommunen. En ansökan om förhandsbesked ska behandlas på samma sätt som om personen i fråga var bosatt i kommunen. Om en eller flera insatser beviljas vid ett förhandsbesked är kommunen skyldig att utan dröjsmål planera och förbereda för dessa. Skyldigheten att verkställa insatserna gäller dock först när den enskilde har flyttat till kommunen.

⁶⁴ Prop. 2008/09:82.

⁶⁵ *Socialstyrelsen*, Meddelandeblad april 2010 "Stöd till anhöriga som service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation".

Förhandsbesked ska också lämnas till person som är bosatt i kommunen genom beslut av annan kommun, som har fattats med stöd av 16 c eller 16 d § LSS, om ansökan avser boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet, bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna, eller övriga insatser enligt 9 § LSS och om den enskilde ordnar eget boende.

Den enskildes avsikt att flytta till kommunen måste vara klar och bestämd för att han/hon ska ha rätt till förhandsbesked. Den enskilde kan exempelvis inte begära förhandsbesked av flera kommuner för samma tid.⁶⁶

Ett förhandsbesked är giltigt i sex månader från och med den dag då de aktuella insatserna blir tillgängliga för den enskilde.

7.2 Vid tillfällig vistelse i kommunen

Enligt 16 § fjärde stycket LSS framgår att kommunen ansvarar för stöd och hjälp som kan behövas i akuta situationer när en person som är bosatt i en annan kommun tillfälligt vistas i kommunen.

När en person avser att vistas en kortare tid i en annan kommun än bosättningskommunen, ska vistelsekommunen på begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna fatta beslut i ärendet samt verkställa bosättningskommunens beslut. Bosättningskommunen ska då ersätta vistelsekommunen för verkställighetskostnaderna (16 a och 16 b § LSS).

⁶⁶ Prop. 1992/93:159 sid. 185.